

O'ZBEK ADABIYOTIDA JADIDCHILIK HARAKATI VA UNING TA'SIRI

Qo'ldosheva Sevinch

Termiz Iqtisodiyot va servis universiteti

Pedagogika va gumanitar fanlar kafedrası

Filologiya va tillarni o'qitish: o'zbek tili 3/24-guruh talabasi.

<https://doi.org/10.5281/zenodo.15279938>

Annotatsiya. Mazkur maqola XX asr boshlarida O'zbekistonda yuzaga kelgan jadidchilik harakati va uning o'zbek adabiyotiga ta'siri haqida yozilgan. Jadidchilik harakati mustamlakachilik siyosati va ijtimoiy islohotlar davrida milliy uyg'onishning muhim bosqichi bo'lib, o'zbek adabiyotining rivojlanishiga yangi yo'nalishlar kiritgan. Maqolada jadidchilik harakatining asosiy g'oyalari, uning adabiyotga ta'siri va asarlarida ilgari surilgan ma'rifat, ilm-fan, milliy tafakkur va vatanparvarlik g'oyalari tahlil qilinadi. Maqolada shuningdek, jadidchilik adabiyoti vakillari — Abdulla Avloniy, Mahmudxo'ja Behbudiy, Fitrat, Cho'lpon kabi adiblar va ularning asarlarining ijtimoiy ahamiyati, jamiyatdagi o'zgarishlarga bo'lgan ta'siri ko'rsatilgan. Jadidchilik harakati o'z davrida faqat o'zbek adabiyotining rivojiga emas, balki butun

O'zbekistonning ma'rifiy uyg'onishiga katta hissa qo'shgan. Sovet davrida ta'qib qilinib, yillar davomida unutilgan jadidchilik merosi mustaqillik yillarida qayta tiklandi va bugungi kunda uning g'oyalari dolzarb ahamiyatga ega.

Kalit so'zlar: Jadidchilik, o'zbek adabiyoti, ma'rifat, ilm-fan, milliy tafakkur, vatanparvarlik, pedagogika, ijtimoiy islohotlar, Abdulla Avloniy, Mahmudxo'ja Behbudiy, Fitrat, Cho'lpon, yangi g'oyalar, adolat, jamiyatdagi o'zgarishlar.

THE JADIDIST MOVEMENT AND ITS INFLUENCE IN UZBEKISTAN LITERATURE

Abstract. This article discusses the Jadidism movement that emerged in Uzbekistan in the early 20th century and its influence on Uzbek literature. The Jadid movement, which arose during the period of colonial policy and social reforms, was a crucial phase of national awakening and introduced new directions in the development of Uzbek literature. The article analyzes the main ideas of Jadidism and its impact on literature, particularly the promotion of enlightenment, science, national consciousness, and patriotism in literary works. It also highlights prominent representatives of Jadid literature — such as Abdulla Avloni, Mahmudkhoja Behbudi, Fitrat, and Cholpon — and explores the social significance of their

works and their role in societal change. The movement not only contributed to the progress of Uzbek literature but also played a major role in the cultural and educational revival of the entire region. Although it was suppressed during the Soviet era and forgotten for many years, the heritage of Jadidism was revived in the years of independence and remains highly relevant today.

Keywords: Jadidism, Uzbek literature, enlightenment, science, national consciousness, patriotism, pedagogy, social reforms, Abdulla Avloni, Mahmudkhoja Behbudi, Fitrat, Cholpon, new ideas, justice, social change.

ДЖАДИДСКОЕ ДВИЖЕНИЕ И ЕГО ВЛИЯНИЕ НА ЛИТЕРАТУРУ УЗБЕКИСТАНА

Аннотация. Данная статья посвящена джадидистскому движению, возникшему в начале XX века в Узбекистане, и его влиянию на узбекскую литературу. Джадидизм стал важным этапом национального возрождения в период колониальной политики и социальных реформ, принеся новые направления в развитие узбекской литературы. В статье анализируются основные идеи джадидистского движения, его воздействие на литературу, а также идеи просвещения, науки, национального мышления и патриотизма, отражённые в произведениях. Особое внимание уделено представителям джадидистской литературы — таким писателям, как Абдулла Авлоний, Махмудходжа Бехбудий, Фитрат, Чулпон, — и социальному значению их произведений, влиянию на происходящие в обществе изменения. Джадидизм внёс огромный вклад не только в развитие узбекской литературы, но и в культурное пробуждение всего Узбекистана. В советский период это движение подвергалось репрессиям и было забыто, однако в годы независимости его наследие было восстановлено, и сегодня его идеи имеют актуальное значение.

Ключевые слова: джадидизм, узбекская литература, просвещение, наука, национальное мышление, патриотизм, педагогика, социальные реформы, Абдулла Авлоний, Махмудходжа Бехбудий, Фитрат, Чулпон, новые идеи, справедливость, изменения в обществе.

XX asr boshlarida Turkiston hududida mustamlakachilik siyosati kuchayib, ijtimoiy-siyosiy hayotda katta o'zgarishlar ro'y berdi. Vi davrda yangi g'oyalar, ilmiy va madaniy islohotlar zaruriyatga aylandi. Shunday sharoitda jadidchilik harakati paydo bo'ldi.

Jadidchilik harakati O'zbekistonda milliy uyg'onishning boshlanishi bo'lib, uning vakillari xalqni ta'lim, ma'rifat, va zamonaviylikka chaqirdilar. Jadidchilik, o'z navbatida, o'zbek adabiyotining yangi bosqichga o'tishini ta'minladi.

U yoshlarni ilm olishga, yangi fikrlarga ochiq bo'lishga undadi va jamiyatda ma'rifatli, rivojlangan avlodni tarbiyalashni ko'zladi.

Jadidchilik Harakati va Uning O'ziga Xosligi

Jadidchilik harakati XIX asr oxiri va XX asr boshlarida Turkiston hududida kuchaygan mustamlakachilik davrida vujudga keldi. "Jadid" so'zi arab tilidan tarjima qilganda "yangi" degan ma'noni anglatadi. Jadidchilik harakatining asosiy g'oyasi - jamiyatda o'zgarishlar yaratish, xalqni ilm-fan, ma'rifat va taraqqiyot sari undash edi. Jadidchilik, o'zining barcha yangi g'oyalari bilan, ta'lim va madaniyatda islohotlar o'tkazishni, xalqni savodli va ma'rifatli qilishni, shuningdek, mustamlakachilik va an'anaviy to'ntarishlardan qutulishning yagona yo'li sifatida taqdim etdi.

Jadidchilik harakati, shuningdek, yoshlarni tarbiyalashda milliy til va madaniyatni avvalambor ulug'lashga asoslanar edi.

Jadid Adabiyoti va Uning Vakillari

Jadidchilik harakatining eng muhim vakillari, albatta, o'zbek adabiyotining rivojiga beqiyos ta'sir ko'rsatgan adiblar bo'ldi. Ulardan ba'zilar o'z asarlarida faqatgina yangi g'oyalarni ilgari surish bilan cheklanmay, balki ijtimoiy hayotni ham tahlil qilganlar. Jadid adabiyotining asosiy vakillari — Abdulla Avloniy, Mahmudxo'ja Behbudiy, Fitrat, Munavvar Qori, Cho'lpon kabi adiblar bo'lgan.

Abdulla Avloniyning "Turkiy Guliston" asari, ayniqsa, jadidchilikning ma'rifiy va axloqiy asoslarini ifodalaydi. Bu asarda Avloniy, milliy o'zlikni anglash, ilm-fanga intilish va axloqiy tarbiya masalalariga alohida e'tibor qaratgan. Avloniyning asari yangi ta'lim va madaniyatni xalq orasida targ'ib qilishda muhim vosita bo'ldi.

Mahmudxo'ja Behbudiy, "Padarkush" dramasi orqali, o'z davrining eng dolzarb muammolarini ko'rsatishga urindi. Behbudiy jamiyatdagi o'zgarishlarga qaratilgan yangiliklarni o'zining adabiy asarlari orqali ommalashtirdi. Uning asarlarida milliy va ijtimoiy tafakkurning uyg'onishi, adolat va inson huquqlari masalalari aks etdi.

Fitrat va Cho'lpon o'z asarlarida xalqni ma'rifatga chaqirdilar. Fitrat 'Sayyoh' ularning taraqqiyot yo'llarini tasvirlash orqali o'zbek ziyolilarini uyg'otishni maqsad qilgan.

Cho'lpon esa o'zining she'rlari va romanlarida milliy ozodlik, inson erki, vatanparvarlik kabi masalalarni o'rta tashidi.

Jadidchilikning Ijtimoiy Ta'siri

Jadidchilik harakati o'z davrining ijtimoiy-siyosiy sharoitiga katta ta'sir ko'rsatdi. Jadid adabiyotining vakillari o'z asarlarida jamiyatni o'zgartirish, ilm-fan va ta'limni rivojlantirish, milliy qadriyatlarni avvalambor hurmat qilish g'oyalarini ilgari surdilar. Jadidchilik harakatining asosi bo'lgan g'oyalar bugungi kunda ham dolzarbdir. Yoshlarni ilm olishga va ma'rifatli bo'lishga undovchi jadid adabiyoti hozirgi zamon ta'lim tizimida ham o'z izini qoldirgan.

Sovet davrida esa jadidchilik harakati va uning adiblari ta'qib qilindi. Ularning asarlari taqiqlanib, ko'plab jadidlar qatag'on qilindi. Biroq, mustaqillik yillarida jadidchilik va uning g'oyalari qayta tiklandi. Bu harakat o'zbek adabiyotining ajralmas qismiga aylandi.

Xulosa

Jadidchilik harakati o'zbek adabiyotining rivojiga katta hissa qo'shgan. Jadidchilik vakillari xalqni ta'lim olishga, bilimga intilishga va ma'rifatga chaqirdilar. Ularning asarlari ijtimoiy va axloqiy islohotlar, milliy tafakkur va vatanparvarlikni rivojlantirishga xizmat qildi. Jadidchilik harakati o'zbek adabiyotida yangi davrning boshlanishiga olib keldi va hozirgi kunda ham uning ta'siri sezilib kelmoqda.

REFERENCES

1. Avloniy, A. "Turkiy Guliston"
2. Behbudiy, M. "Padarkush"
3. Fitrat, A. "Sayyoh"
4. Cho'lpon, A. "Recha va Kunduz"
5. G'aniyev, I "XX asr o'zbek adabiyoti tarixi"
6. Orinboyev, A. "Jadidchilik va o'zbek adabiyoti"